

ownership should be defined as the existing situation of such institutions in the healthcare system, which is characterized by a special procedure for establishment, licensing, accreditation, conducting economic activities, use of property, staffing, and material-technical support of such institutions, regulated by the norms of the law.

The peculiarities of the legal status of communal healthcare institutions have been established. In particular, they may provide medical care as legal entities of public law and have an organizational and legal form of institutions or communal enterprises. The main direction of their activity is the provision of medical care and medical services to citizens. The founding document of a communal health care institution is the statute or regulations, which is approved by the local council. The management of these institutions is carried out by local self-government bodies by the powers established by law.

Proposals have been made to amend the current legislation regulating legal relations in health care. It has been suggested that there is a need to develop a separate legislative act to regulate the legal status of healthcare institutions and to differentiate between healthcare institutions that may be in state ownership and those that may be in communal ownership, according to the capabilities of local and state budgets.

Keywords: healthcare institution, legal status, health care, communal ownership, local self-government.

DOI: 10.33766/2786-9156.104.199-218

УДК: 349.2 (045)

*Кравченко І. М., кандидат юридичних наук, доцент, адвокат, завідувач кафедри правосуддя Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)
e-mail: inkravchenko2017@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3082-4970>*

ЩОДО НЕМАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ ЯК ОБ'ЄКТІВ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКА

У статті розглянуто проблему визначення поняття, ознак та видів особистих немайнових благ (цінностей) працівника, які за своїм змістом є й окремим структурним утворенням, і структурним базовим елементом, як окремої групи системи особистих немайнових благ працівників, так і в загальній системі прав людини.

Поступовий розвиток людини як особистості та, як наслідок, зростання рівня її самовизначення й самооцінки обумовлює появу нових особистих немайнових благ та відповідних прав під час її трудової діяльності. У дослідженні актуальних проблем особистих немайнових благ (цінностей) та відповідних трудових прав працівників украї важливим є питання визначення їх сутності, ознак, змісту, як певного системного утворення в загальній системі трудових прав.

На підставі аналізу норм національного діючого та перспективного законодавства, а також досягнень наукової думки в статті надано правову характеристику поняттю «особисті нематеріальні блага (цінності)» працівника в процесі його трудової діяльності, а також визначено поняття «об'єкт особистих немайнових прав праців-

ника». Вивчено питання можливості нормативного визначення та закріплення особистих немайнових благ працівника та відповідних його прав під час виконанням ним своїх трудових функцій.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що питання особистих немайнових благ працівника та їх характерних ознак комплексно досліджено, з огляду на їх систематизацію та відповідно до вимог національного цивільного й трудового законодавств.

Ключові слова: об'єкт трудового права, роботодавець, працівник, трудові правовідносини, особисті немайнові права працівника, особисті нематеріальні блага, правові цінності.

Постановка проблеми. Проблемам правового регулювання особистих немайнових відносин останнім часом приділяється дедалі все більше уваги науковцям-правникам. Спостерігається відродження концепції особистих нематеріальних благ. Ця увага обумовлена, насамперед, стрімким технологічним прогресом; появою нових видів суспільних відносин та прав їх суб'єктів, включаючи трудові; поступовим розвитком людини, як особистості, та неухильним зростанням рівня її самооцінки, включаючи зростання рівня і найманих працівників. Зазначене породжує необхідність охорони та захисту різноманітних приватних сторін людського існування від вторгнення сторонніх осіб, включаючи і в процесі трудової діяльності. Водночас, регулювання особистих немайнових правовідносин здійснюється сукупно нормами низки галузей права, тоді як його захист, передусім, є предметом цивільного права, хоча й норми трудового права цього не виключають.

Крім того, поняття та зміст об'єктів трудових прав у науці трудового права – одна з неусталених та складних категорій. Використовуючи терміни «благо» і «право», слід судити з того, що, незважаючи на близьку спорідненість, вони не тотожні і мають свій відмінний один від одного зміст. Оскільки благо, як цінність, завжди конкретне, воно є об'єктом певних правовідносин; головним при розподілі, як об'єктів, можна визначити факт та ступені належності благ певному суб'єкту блага. Але сутність і зміст будь-яких соціальних, правових явищ, якими є особисті немайнові блага (цінності) та трудові права працівника, які з ними безпосередньо пов'язані, повною мірою можуть розкритись тільки завдяки дослідженню об'єктивних ознак, що їм характерні. Ба більше, право саме собою є благом.

Нематеріальне благо являє за своєю суттю, передусім, деяку комплексну суспільно корисну властивість суб'єкта трудового права, основний зміст та призначення якого полягає в індивідуалізації працівника, що є суб'єктом трудових правовідносин, а також у його захисті від зовнішнього впливу роботодавця та інших суб'єктів суспільних відносин. Як немайнові (нематеріальні) права, слід розуміти суб'єктивні права їх носіїв, що кореспондують вищезгаданим благом. Отже, у дослідженні проблем особистих немайнових прав працівників, вбачається, цілком логічним та вкрай важливим є питання визначення відповідних ним особистих немайнових благ (цінностей) та їх ознак. Крім того, визначення

та класифікація особистих немайнових благ (цінностей) прав працівників, а також їх характерних ознак, має теоретичне та прикладне значення, бо вона необхідна як для їх ґрунтовного всебічного наукового дослідження та виявлення характерних ознак, що сприяє удосконаленню трудового законодавства, так і для обрання ефективних способів їх охорони та захисту. Це так само створить можливість подальшого розвитку науки трудового права та відповідної навчальної дисципліни щодо вивчення здобувачами вищої освіти особистих немайнових благ та відповідних їм прав працівників у закладах вищої освіти, що вивчають правничі дисципліни.

Проте, як видається, зазначені особисті немайнові права працівника, як і особисті нематеріальні блага, не мають ані свого національного законодавчого закріплення, ані завершеного характеру доктринальних розробок щодо ґрунтовної теорії, яка б дозволяла виокремити, систематизувати ці права та блага, а також їх характерні ознаки; визначити особисті нематеріальні блага працівників як об'єкти правового регулювання особистих немайнових прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова природа та система особистих немайнових прав, загальні засади й різні аспекти їх правового регулювання та систематизації є об'єктами наукових досліджень і живих дискусій серед, перш за все, учених-цивілістів досить тривалий час. Це, зокрема, вітчизняні дослідження таких учених, як В. І. Борисова, С. Б. Булеца, О. В. Григоренко, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, Н. О. Давидова [1], Ю. О. Журавльова [2], А. А. Кавалеров [3], Н. В. Коробцова [4], О. В. Кохановська, І. В. Кравцов, В. В. Луць, Л. В. Малого, Р. А. Майданик [5], О. О. Мережко, О. А. Мірошніченко, М. М. Мікуліна [6], Л. Г. Парашук, О. О. Посикалюк, М. О. Пашенко, О. О. Пунда, З. В. Ромовська, С. О. Сліпченко [7], Р. О. Стефанчук, М. К. Сулейменов [8], Л. В. Федюк, Ю. М. Юркевич і т.ін. Серед учених-дослідників проблем трудового права з питання особистих немайнових благ та відповідних ним прав працівників, перш за все, варто виділити публікації І. В. Лагутіної, С. В. Вишновецької, М. І. Іншина, О. С. Кайтанського, Є. В. Краснова, М. В. Лушнікової, Б. А. Римар, М. В. Сорочипина, О. А. Трюхан, Г. І. Чанишевої, О. М. Ярошенка та багатьох інших. Наукові здобутки зазначених авторів дали ґрунтовний матеріал для розуміння теоретичних основ змісту особистих немайнових благ (цінностей) та відповідних їм трудових прав працівників.

Водночас, через відсутність нормативної визначеності є необхідність формулювання конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного трудового законодавства та подальшого наукового обговорення проблем особистих немайнових благ та відповідних їм прав працівників. Саме цим й обумовлена актуальність цього дослідження.

Формулювання цілей. Метою статті є: (1) дослідження поняття «особисті немайнові блага (цінності)» як об'єкту особистих немайнових прав працівників та трудового права; (2) встановлення актуальності, а відтак можливості нормативного закріплення особистих немайнових благ (цінностей) та відповідних їм трудових прав; (3) подальший розвиток теорії трудового права щодо особистих немайнових благ та відповідних їм трудових прав працівників.

Виклад основного матеріалу. Сучасні трудові правовідносини – це сукупність взаємно пов'язаних, нерозривно співіснуючих елементів майнового та немайнового характеру. Причому, немайновий елемент – це особиста комунікація (особисті стосунки) сторін трудового договору, який покликаний забезпечувати охорону та захист досить специфічних нематеріальних благ, що властиві сфері найманої праці.

Об'єктивно особисті немайнові права є складним комплексним правовим інститутом, що включає норми різних галузей права (конституційного, цивільного, трудового тощо). Водночас, об'єкт особистих немайнових прав людини в процесі її колективної праці – нова, але найважливіша категорія для науки трудового права. Об'єкт є основним критерієм для розмежування різних видів прав людини. Об'єктами трудових прав стає все те, з приводу чого виникають та здійснюються суб'єктивні права та обов'язки сторін трудового договору, але через відсутність легального визначення об'єкту та системи зазначених прав, з огляду на стрімкий розвиток суспільних відносин, виникає безліч питань щодо обґрунтованості включення даного компонента до структури права, а також його сутності. Серед видів об'єктів трудових прав останнім часом особливе місце посідають саме нематеріальні блага (цінності) працівників.

Попри те, що правове визначення дефініції «блага» відсутнє, саме поняття активно використовують у правознавстві в його різноманітних значеннях (як цінність, можливість, послуга тощо). До того ж чітко не розмежовуються поняття «блага», «цінність», «нематеріальні блага», «особисті немайнові права».

Можна цілком припустити, що за відсутності правової визначеності, актуальним постає дискусійне питання або щодо доцільності об'єднання понять «нематеріальні блага» та «особисті немайнові права» в загальне («нематеріальні цінності»), або відсутності підстав для такого об'єднання, а також чи можна вважати нематеріальні блага об'єктами особистих немайнових прав працівників. Як вбачається, визначальна відмінність між цими поняттями міститься в їх правовій природі. Так нематеріальне благо є об'єктом і цивільних, і трудових правовідносин, а відповідно, і суб'єктивних цивільних, і трудових прав, що становлять зміст цих правовідносин. Тож особисті нематеріальні блага, як об'єкти відповідних суб'єктивних трудових прав, мають задовольняти особисті інтереси та потреби людини під час її трудової діяльності. Як слушно зазначає М. М. Мікуліна, нематеріальні блага об'єктивні за змістом та існують незалежно від того, чи закріплено відповідне право особи, чи можливе використання нематеріальних благ за необхідності, чи є ефективною їхня охорона. З огляду природньо-правової концепції праворозуміння, крім загальноновизнаних немайнових прав, існують або можуть існувати також інші немайнові права, які, хоч і не регламентовані законом, але також потребують законодавчого забезпечення [1, с. 177, 178].

Отже, досліджуючи особисті нематеріальні блага, як об'єкт трудових прав, перш за все, слід визначитися з тим, що являє собою об'єкт трудового права та блага, як об'єкт цього права. Термін «блага» є відносно новим навіть для цивільного права, з яким трудове право має найтісніші зв'язки, і нормативне визначення його змісту відсутнє. Водночас поняття об'єкта в праві розкривається саме

через поняття «благо» та «цінність», як прагнення до користування цим благом. Тож змістовна характеристика цих термінів, що має істотне значення і для теорії трудового права, і для правозастосовчої практики, але за відсутності його легального визначення, є актуальним завданням для науковців. Тому приєднаємось до колег, які працюють, перш за все, над з'ясуванням змісту терміна «благо». Як справедливо зазначає С. О. Сліпченко, у даному випадку дослідження слід розпочинати з «мовного» (текстового, граматичного) способу тлумачення, тобто з аналізу текстової форми вираження змісту норми в цілому та її окремих елементів, бо таке положення не вимагає доказів, оскільки мислення та мова нерозривні [2, с. 67].

За визначенням академічного тлумачного словника української мови, благо – «добро, щастя, достаток, вигода; все те, чого потребує людина в житті [9, с. 191]. За великим тлумачним словником сучасної української мови, благо – добро, щастя; достатки, вигоди і т. ін.; усе те, чого потребує людина в житті [10].

В. А. Малахов визначає блага, як об'єкти та засоби задоволення людських потреб, які розділяються: за природою (на матеріальні та нематеріальні – духовні (духовні цінності); за характером споживання (на приватні і суспільні); за часом використання (на сучасні та майбутні). Та аби щось набуло характеру блага (Gutequalität), необхідно щоб відбувся збіг наступних чотирьох умов: людська потреба; придатність до задоволення потреб; людська свідомість; можливість розпоряджатися властивостями для задоволення людської потреби [11].

Отже, благо – усе, що здатне задовольняти потреби людей, приносити їм користь та/або задоволення, а здатність блага задовольняти потреби людей – корисність. Водночас, існує поняття, протилежне за змістом поняттю «благо», – це, так зване, «антиблаго» (за англ. *bad*), що здатне приносити людині негативну корисність (за англ. *disutility*), незадоволеність. За цією концепцією, робочий час – антиблаго, а час відпочинку – благо.

Водночас, ще Арістотель наголошував на своєрідній розпливчастості терміна «благо». За філософом, багатством від благ буває шкода, а всяке пізнання (*ἡ γνώσις*) і всякий свідомий вибір (*ἡ προαίρεσις*) спрямовані до того чи іншого блага. Арістотель зазначав, що багатство – це, звичайно, не те благо, якого ми прагнемо, оскільки воно корисне, тобто існує тільки заради чогось іншого, перш за все, це щастя (*ἡ εὐδαιμονία*), що є найвищим благом. Щастя ніхто не обирає ані задля цих [благ], ані задля чогось іншого. Як визнає Арістотель, для його досягнення необхідна не лише раціональна діяльність душі, але й, по-перше, зовнішні (багатство, дружба, походження, нащадки, честь і сприятлива особиста доля), а по-друге, фізичні блага. Арістотель вважав, що для одних щастя – це щось наочне й очевидне, скажімо, задоволення (*ἡ ἡδονή*), багатство (ο *πλοῦτος*) чи пошана (*ἡ τιμή*): у різних людей різне; а часто [навіть] для однієї людини щастя – то одне, то інше, адже, захворівши, [люди бачать щастя] в здоров'ї, збіднівши – у багатстві, а знаючи за собою нещасття (*ἡ ἀνυμία*), захоплюються тими, хто розмірковує про що-небудь велике й таке, що перевищує їхнє [розуміння] [12, с. 6, 9, 12].

Поняття «блага», крім права, використовується також в інших галузях (економіці, політекономії, філософії, соціології тощо). Отже, для досягнення мети даного дослідження слід розглянути зміст цього терміна, перш за все, з огляду на досягнення економічної науки, бо саме через базисні категорії економіки (визначають буття), що мають прерогативу над відносинами, пов'язаними зі свідомістю (надбудови), включаючи право, мораль тощо, можна визначитись із сутністю поняття «блага».

Так видатний англійський економіст Альфред Маршалл (Alfred Marshall), глава «кембриджської школи неокласичного напрямку в економічній науці», ще у 1890 році зазначав, що за відсутності будь-якого короткого загальновживаного терміна, що охоплює всі речі, бажані людиною, чи речі, що задовольняють людські потреби, можна використовувати для цієї мети термін «блага». За А. Маршаллом, бажані нами блага поділяються на матеріальні та особисті, і нематеріальні (розпадаються на дві групи: внутрішні – власні якості та здібності людини (полягають у ньому самому) до дії та насолод (ділові здібності, професійна майстерність або здатність отримувати задоволення тощо); зовнішні – охоплюють відносини, сприятливі одночасно й для окремої людини, і для інших людей (репутація, ділові зв'язки тощо). Зовнішні для людини – блага, які належать їй і не належать у такій же мірі її сусідам, і прямо служать, як засоби, що дозволяють йому набувати матеріальних благ, а отже, є, безумовно, її власними і які безпосередньо можуть бути виміряні грошовою мірою, тією мірою, що виражає, з одного боку, зусилля та жертви, які потрібні для того, щоб вони з'явилися на світ, і, з іншого боку, потреби, які вони задовольняють. До зовнішніх не входять усі власні особисті риси і здібності людини, навіть ті, які дають можливість заробляти собі на життя, оскільки вони утворюють внутрішні блага, але до цього виду благ належать ділові та професійні зв'язки людини тощо. Крім того, за А. Маршаллом, блага можуть бути такими, що передаються, та непередаваними, а до останніх він саме і відносив особисті якості та здібності людини до дії та насолод (тобто її внутрішні блага), а також ту частину її ділових зв'язків, яка залежить від особистої довіри до неї та яка не може бути передана у вигляді складового елемента її репутації тощо) [13, с. 96-98].

Пол А. Самуельсон (Paul A. Samuelson) ще в 1954 році у книзі «Чиста теорія державних витрат» (The Pure Theory of Public Expenditure) дав визначення суспільному благу (The theory of public goods), за яким блага – це ті, від яких усі мають загальне задоволення в тому сенсі, що його споживання кожною людиною не призводить до зменшення споживання цього блага будь-якою іншою людиною. Така властивість блага стала відомою як неконкурентність блага (non-rivalry). Багато благ можуть задовольняти умовам неконкурентності та невиключення лише певною мірою або лише певний час (нечисті суспільні блага) [14, с. 387-389]. Водночас, розуміння суспільного блага, безумовно, передбачає врахування суспільних пріоритетів та цінностей, на яких будуються суспільні відносини. За визначенням О. С. Батіщевої, спостерігається загальне визнання існування суспільних благ, як окремого, специфічного виду товарів та послуг, а

також визнання того, що в міру своїх особливостей у процесі створення та споживання, а також враховуючи зовнішні ефекти, ці блага повинні підпорядковуватись іншим, ніж ринкові, законам [15, с. 504].

Ю. О. Журавльова, аналізуючи внесок українських учених-економістів у розвиток теорії суспільних благ, констатувала трактування сутності категорії «благо», як фундамент для задоволення людських потреб та неприпустимість існування блага без вартості, бо суспільні блага для населення виступають такими факторами, котрі стримують або ж спряють людському розвитку, створюючи певні стимули чи обмежуючи можливості індивідів і населення в цілому відносно реалізації активної економічної поведінки (а відтак, і трудовій діяльності) [2, с. 89]. Водночас С. О. Сліпченко вважає, що матеріальні і нематеріальні блага – це поняття середнього рівня (є особливим), а речі, гроші, цінні папери, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, особисті немайнові блага тощо – поняття нижчого рівня (є окремим), при цьому, рухаючись від меншої абстракції до більшої, логічно припустити, що честь, ділова репутація, ім'я тощо об'єднуються поняттям «особисті немайнові блага», які разом з інформацією та результатами інтелектуальної, творчої діяльності об'єднуються поняттям «нематеріальні блага» [7, с. 74]. За думкою Н. В. Коробцової, блага, як об'єкти відповідних суспільних відносин, можуть бути лише зовнішні для суб'єктів суспільних відносин щодо предметів матеріального і нематеріального світу [4, с. 120]. За визначенням М. К. Сулейменова, своє (особисте) благо – це благо щодо якого уповноважений суб'єкт має всю повноту влади (матеріальні речі), відповідно, чуже – щодо якого в уповноваженої особи є лише право вимоги, право на чужі дії (нематеріальні блага) [8, с. 131].

Отже, змістовна сутність терміна «благо», як певна особиста чи суспільна користь (цінність), її усвідомленість та доступність, яке використовується в економічних науках, не виходить за межі розуміння, яке міститься в словниках та інших літературних джерелах. Тож благо – це все те, що об'єктивно існує та, завдяки своїм корисним властивостям, здатне задовольняти потреби людини задля її вигоди та благополуччя, які повинні бути пізнані та усвідомлені самою людиною, але тільки тоді, коли вони або вже є, або доступні особі, знаходяться в межах її досягнення. Унікальність цього явища в тому, що численні різновиди блага виникають та розвиваються одночасно із суспільством, як й усвідомлення самого блага (як цінність та життєвий орієнтир), що обумовлені соціальними та особистісними інтересами. Водночас легальне визначення поняття «благо» в Законодавстві України відсутнє, а наведено лише та саме поняття «нематеріальні блага». Так, зокрема, норми, перш за все, глави 15 (нематеріальні блага) та книги другої (особисті немайнові права фізичної особи) Цивільного кодексу України дають визначення через їх обсяг, перераховуючи ті об'єкти, що входять до групи нематеріальних благ та відповідні їм особисті немайнові права. Крім того, цивільне законодавство України до особистих немайнових благ, які ним й охороняються, разом з іншим, відносить: здоров'я, життя; честь, гідність і ділову репутацію; ім'я (найменування); авторство; свободу літературної, художньої, наукової

і технічної творчості [16, с. 201]. Тож певні нематеріальні блага є об'єктом відповідних суспільних відносин, а інші, як особисті нематеріальні блага, що є невід'ємними від особистості, лише охороняються цивільним законодавством. З огляду на зміст ст. 9 ЦК України, зазначені особисті немайнові блага охороняються й при врегулюванні трудових правовідносин. Зазначені блага є абсолютними. Працівнику, як їх носію, протистоїть необмежене коло зобов'язаних осіб (роботодавець, його представники, члени трудового колективу та їх представники тощо), які, безумовно, повинні утримуватись від діянь, що посягають на його особисті немайнові блага. Водночас, суб'єктами даних правовідносин є особа уповноважена (працівник, який реалізує свої можливості щодо відповідних цінностей) та особа зобов'язана. Як вбачається, серед зобов'язаних суб'єктів (суб'єкти обов'язку) можна виокремити суб'єктів загальної категорії (більшість суб'єктів трудового права) та спеціальної категорії (роботодавець, який безпосередньо впливає на особисті нематеріальні блага працівника). Зважаючи на суть трудових правовідносин, у які може вступити особа, її особисті немайнові права як працівника у своєму змісті мають низку правочинів, як-от: право та можливість здійснювати власні активні дії або утримуватися від них; право та можливість вимоги від зобов'язаних осіб утримуватися від можливого порушення її особистих немайнових прав; правомочність застосувати передбачені трудовим та цивільним законодавствами способи захисту її порушеного особистого немайнового права. Саме реалізацію цих правочинів і можна вважати здійсненням працівником його особистих немайнових прав, а відтак, й особистих нематеріальних благ.

Суттєвою особливістю нематеріальних благ є специфічність підстав їх виникнення та припинення, що відбувається і під впливом низки юридичних фактів, і в силу закону, а також можливість їх зміни та невизначеність об'єму. Як ознаку нематеріальних благ, Н. О. Давидова виокремлює відсутність у них майнового (економічного) змісту, бо вони, як правило, належать до духовної сфери, а відтак допускається потрібне їх розуміння: неможливість речового втілення блага; відсутність майнового еквівалента; неможливість точно оцінити певне благо в грошах [1, с. 27]. М. М. Мікуліна зазначає, як важливу ознаку особистих немайнових благ людини, задоволення її особистих потреб, які визначають структуру блага, індивідуалізують та конкретизують його для кожного окремого суб'єкта в окремих конкретних правовідносинах, адже, за її визначенням, самі блага не регулюються правом, однак можуть регулюватися процеси задоволення певних особистих потреб, що спричинені умовами існування суспільства та формують зміст певного блага, визначаючи можливість поведіння з благом, як з певною соціальною цінністю. Тож особисте немайнове благо підлягає правовому регулюванню тією мірою, якою можна регулювати порядок задоволення певних особистих потреб людини, що становлять зміст цього блага, а на їх основі формуються особисті немайнові інтереси людини, що виникають внаслідок необхідності задоволення потреб [6, с. 178].

Крім цього, «благо» як певну цінність та життєвий орієнтир для людини, розглядав ще Сократ, стверджуючи, що існують цінності й норми, які являють

собою всезагальне благо (найвище добро) і справедливість [3, с. 8]. Водночас, цінністю вважається виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна; усе те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чого-небудь [17, с. 237]. За великим тлумачним словником сучасної мови, цінність – виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна; те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чого-небудь; термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного [18]. Крім того, цінність – термін, що означає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного, причому, духовні цінності є переважно внутрішніми, самодостатніми (володіють, більшою мірою, ознаками об'єктивних, та їх існування не залежить від того, цінємо ми їх чи ні, від яких іде «заклик» шанувати та захищати їх), а інструментальні (зовнішні) є засобами для їх утвердження. За змістом духовні цінності поділяють на релігійні, моральні, естетичні, політичні, правові тощо та відіграють важливу роль у перетворенні реальності, виконуючи роль підстави для дії: спрямовуючи індивідуальну і колективну дії, вони забезпечують граничні (останні) підстави для дії та діяльності. Цінності відіграють провідну роль в об'єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливими в забезпеченні основи для єднання людей у нації, цивілізації чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей [19].

Про духовність та тілесність у системі цінностей людини йдеться і в теологічному контексті, де людина – це вінець природи, найкраще творіння Бога, створене за божественним образом і подобою. Водночас, ідеться про зовнішню і внутрішню єсть людини, тобто, «сіється тіло звичайне, встає тіло духовне. Є тіло звичайне, є й тіло духовне» (1-е послання до Коринфян 15: 44) [20, с. 1282]. За християнським вченням, тілесність є цінністю, бо цінність тіла існує, завдяки духовній складовій особи («Хіба ви не знаєте, що ваше тіло – то Храм Духа Святого, що живе Він у вас, якого від Бога ви маєте, і ви не свої? Бо дорого куплені ви. Отож прославляйте Бога в тілі своєму та в душі своєму, що Божі вони! (1-е послання до Коринфян 6: 19-20) [20, с. 1273]. Відтак, і тілесність людини пов'язується з відповідною сакральністю, що, зі свого боку, її обґрунтовує її як цінність. Отже, у системі особистих немайнових цінностей працівника органічна єдність тілесності та духовності виявляється ключовою цінністю (благом) людини в процесі її праці, адже існує тісний зв'язок між світоглядними переконаннями людини, її ставленням до самої себе (самосприйняття) як особистості, її самосвідомістю (включаючи правосвідомість), рівнем загальної культури збереження життя та здоров'я працюючої людини як цінності та її здоров'ям – фізичним і духовним. А, враховуючи, що здоров'я працівника – це його основний трудовий капітал, з розвитком суспільства та людей, як особистостей, зазначений зв'язок у подальшому буде тільки актуалізуватися.

Навіть самі права людини в процесі її трудової діяльності, а особливо її особисті немайнові права, є визначальною та фундаментальною цінністю, що характеризує й рівень трудових правовідносин, і рівень розвитку певного суспільства у відповідному періоді часу. З огляду на те, цінності при залученні найманої праці – це найважливіші (визначальні) та значущі цілі, яких прагне, перш за все,

найманий роботодавцем працівник, та сприяє його позитивному ставленню до себе, як до особистості, під час задоволенням ним своїх потреб щодо праці та в процесі її організації. Як видається, саме такі цінності і визначають основний напрям розвитку сучасного трудового права, розширюючи його предмет регулювання. Законодавство України не передбачає нормативного регулювання правовідносин, що виникають унаслідок користування працівниками їхніми особистими немайновими благами. Як вбачається, особисті нематеріальні духовні (соціальні) та тілесні цінності (блага) для людини в процесі її трудової діяльності – це певні соціальні і тілесні цінності (блага), з приводу яких людина, як відповідний суб'єкт, вступає у трудові правовідносини, а саме, особисті немайнові блага (її життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація під час виконання трудових функцій тощо) та особисті немайнові права (право на гідну та безпечну працю, право на приватність, право на професійний розвиток тощо). Отже, цінність визначається саме через поняття блага (певні орієнтири та сенс людського життя), як визнана об'єктивна значимість суспільного явища, що проявляється у відповідних зовнішніх формах, як дії та/чи вчинки людей. Водночас, повною мірою реалізувати належні людині права, включаючи особисті немайнові під час її трудової діяльності, можна виключно усвідомивши їх цінність, як конкретні та невід'ємні блага, що залежить від рівня інтелектуального здоров'я, розвитку, культури та правосвідомості. Тож, нематеріальні (духовні) цінності працівника, як сторони трудових правовідносин, – це невід'ємні та невідчужувані нематеріальні блага, а також відповідні їм особисті немайнові права, що не мають вартісного (оплатного) характеру, охороняються та захищаються нормами права (включаючи трудове). Зазначені цінності дозволяють (мають дозволяти) індивідуалізувати особистість працівника, створити умови для його автономного благополучного існування в процесі виконання ним трудових функцій та знаходження в розпорядженні роботодавця, забезпечують (мають забезпечити) нормальний професійний розвиток працівника, його певну фізичну та повну духовну свободи, недоторканність його приватного життя. Отже, нематеріальні (духовні) цінності найманого працівника – це відповідні орієнтири, які визначають його життя як особистості і в цілому, і в окремих сферах, перш за все, під час трудової діяльності, як певний ідеал, до якого працівник прагне, як особистий інтерес, який надає йому життєвий сенс.

Водночас, за великою українською юридичною енциклопедією, інтерес (у праві), це прагнення особи повніше задовольняти свої потреби й бажання, що прямо не формалізовано в конкретному суб'єктивному праві, проте не суперечить праву як такому [21, с. 193]. Водночас Конституційний Суд України дав визначення поняттю «охоронюваний законом інтерес», як прагненню до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного права й прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, котрі не суперечать Конституції та законам України, сус-

пільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загально-правовим засадам [22]. Отже, у правовому аспекті інтерес найманого працівника, як сторони трудових відносин, – це прагнення повніше задовольняти свої бажання та потреби, включаючи нематеріальні (духовні), що хоч і прямо не формалізовано в конкретному суб'єктивному праві, але не суперечить праву як такому. Водночас, його охоронюваний законом інтерес – це здатність до отримання благ (цінностей), включаючи особисті нематеріальні. Тож особисті нематеріальні блага працівника – це його духовні (соціальні) й тілесні цінності (блага) як особистості, що ним усвідомлюються та використовуються, які не мають майнового змісту, тісно пов'язані з його особистістю, автономністю (свободою), індивідуальністю, станом життя і здоров'я в процесі його трудової діяльності, і є об'єктами його особистих немайнових трудових прав, що реалізуються в рамках особистих немайнових трудових правовідносин з урахуванням особистої свободи, як визначального елементу його конституційного статусу. У даному контексті поняття «благо» застосовується і як загальна характеристика об'єктів трудового права, бо об'єкт трудових правовідносин становлять існуючі та можливі, але не передбачені чинним законодавством, особисті нематеріальні блага як цінності, як для працівника, так і суспільства загалом, без чого неможливе його існування – і фізичне (його життя та здоров'я), і соціальне (його честь, гідність, ділова репутація, особиста недоторканність, приватність, особиста таємниця тощо).

Як вбачається, саме загальне поняття «законний інтерес найманого працівника» дозволяє об'єднати всі вище згадані блага, як суспільні явища. А саме, інтерес працівника в процесі трудової діяльності у: збереженні його життя та здоров'я; повазі до його гідності; недоторканності його приватного життя та збереженні його таємниці; недоторканності його приватного житла; трудовій мобільності; авторстві; професійному розвитку тощо. Єдиною ознакою для зазначених інтересів є їх немайновий характер, що проявляється у відсутності майнового аспекту (придбанням та використанням будь-якого майна і все що з цим пов'язано). На відміну від майнових благ, працівник не зможе продати, обміняти, подарувати чи заповісти свої честь, гідність, чесне ім'я, ділову репутацію тощо, саме через їх невідчужуваність (хоча, звичайно, ім'я та прізвище можна змінити при реєстрації шлюбу чи за бажанням особи, а відтак, можна говорити про їх умовне відчуження в процесі такої зміни) і непередаваність. Хоча формально це не заборонено, але зазначені нематеріальні блага не мають свого матеріального втілення та існують виключно у зв'язку з цим працівником як конкретної особистості. Водночас, посягання та/або утиск таких особистих немайнових цінностей (благ) працівника, як його здоров'я, особисті якості та ділова репутація, трудова мобільність, авторство, професійний розвиток тощо, можуть мати для нього, як носія цих цінностей, негативні наслідки щодо його матеріального положення. А переважно, саме можливість заробляти собі на достойне життя працею, на яку він вільно погоджується [23, с. 43], є головною метою (бажаним кінцевим результатом) працівника при укладанні ним трудового дого-

вору. Проте, безумовний вплив зазначених особистих немайнових благ на матеріальне положення працівника не позбавляє їх нематеріальної сутності, саме через відсутність їх речового втілення та неможливість грошового виміру. Водночас, саме при захисті цих немайнових інтересів та відповідних прав законодавством передбачена грошова компенсація моральної (немайнової) шкоди при намаганні інших осіб паплюжити їх та посягати на право працівника щодо зазначених особистих цінностей (благ), адже охороні та захисту підлягають саме інтереси та права працівника, а не особисті немайнові блага як такі. Ба більше, при регулюванні правом трудових відносин захисту підлягають лише законні інтереси та порушені права їх суб'єктів, що пов'язані із зазначеними благами. При всьому, розмір грошової компенсації моральної шкоди працівнику є суто умовним, а сам зазначений спосіб захисту виключає їх матеріальну сутність.

Саме через можливість (здатність) умовної грошової оцінки особистих немайнових благ працівника, як вираженість їх цінності в грошах, виникає проблемне питання їх оборотоздатності. Так, враховуючи, що безпосереднім та головним завданням певного оборотоздатного немайнового блага є задоволення ним потреб конкретного суб'єкта певних правовідносин, С. О. Сліпченко висловлює позицію, що особисті немайнові блага фізичної особи (читай – *авт.* – працівника) можуть стати оборотоздатними за наявності в них спеціальних ознак, як-то: від'ємність, об'єктивованість, можливість грошової оцінки [7, с. 67]. Розвиваючи цю позицію, Л. Р. Майданник зазначає, що об'єктивна вираженість немайнового блага полягає в можливості його сприйняття третіми особами та може існувати у двох формах: матеріальній (зображення, відео-, звукозапис тощо) та нематеріальній (усне повідомлення інформації про особисте життя особи). Особисте немайнове благо стає предметом суспільного інтересу внаслідок підвищеної зацікавленості в задоволенні інформаційних потреб громадськості стосовно конкретної особи, а відтак, здатне задовольнити матеріальні (економічні) потреби самої фізичної особи і перетворитись на товар. Аналізуючи правозастосовну практику та положення Книги II ЦК України, автор виокремлює ім'я (псевдонім), особисту репутацію, інформацію про особисте (приватне) життя, зображення та подоби, як таких особистостей немайнових благ фізичної особи, які набули здатності до грошової оцінки (оборотоздатності) та виділяє наступні спеціальні ознаки оборотоздатності таких благ, як-от: їх об'єктивна вираженість; здатність до грошової оцінки; приналежність до конкретної особи; наявність підвищеного суспільного інтересу [5, с. 142-143]. Незважаючи на достатню обґрунтованість цієї позиції, вважаємо її достатньо дискусійною. Вочевидь, низка особистих нематеріальних благ працівника за своєю природою опосередковано пов'язані з майновими відносинами, прикладом такого є можливість грошової оцінки моральної шкоди честі, гідності, ділової репутації, особистої таємниці та приватності, зображення та ім'я тощо. Водночас, зазначені блага мають виключно нематеріальну природу, а їх економічна змістовність відсутня.

Крім того, людина, як жива істота, у процесі свого існування під впливом різноманітних факторів схильна до фізіологічних та емоційних змін, змін її духовних якостей тощо. З часом змінюється вік, здоров'я, зовнішній облік людини

(природно та штучно). Кожна особа вправі змінити свої ім'я, прізвище, псевдонім, професію, кваліфікацію та рід занять, погляди та віру, сімейний стан і навіть свою статтю. Усе це свідчить про таку характерну ознаку (властивість) особистих немайнових благ як змінюваність, їх перемінний характер. Тож визначальними ознаками особистих нематеріальних благ працівників є: їхній особистий немайновий характер; невіддільність від конкретних особистостей; невідчужуваність та непередаваність; абсолютність; безстроковість, але і змінюваність тощо.

Водночас, постає питання визначення сутності особистих немайнових благ як об'єктів особистих немайнових прав та інтересів працівника. Зокрема, об'єкт (від лат. *objectum* – «предмет») – пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї [24]. Об'єкт у загальному філософському значенні – це «те, на що спрямована певна діяльність» (на протигаву суб'єкту, який здійснює таку діяльність); пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї; явища на які спрямована певна діяльність, увага тощо; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції [17]. За визначенням Ю. С. Шемшученка, поняття «об'єкт права», що фактично тотожне поняттю «об'єкт правового регулювання» – це матеріальні й нематеріальні блага, відносно яких виникають правовідносини, а їх види та обсяг визначається й закріплюється законодавством. Поряд з іншим, до об'єкту права належать: нематеріальні особисті блага; продукти духовної творчості й права інтелектуальної власності; поведінка й дії юридичних та фізичних осіб тощо [25].

Важко не погодитись із висновком М. О. Пашченко, що ступінь гарантованості забезпечення природних прав людини в конкретній державі визначається рівнем розвитку механізмів і розробленістю засобів, заходів і процедур правового регулювання, а його межею вважається межа юридичного втручання в суспільні (життєві) відносини, зумовлені певними факторами об'єктивного і суб'єктивного характеру, що взаємопов'язані чинниками, від яких залежать межі цієї діяльності, можливості права змінювати, вдосконалювати або навіть формувати відносини, пов'язані з невід'ємними правами людини [26, с. 178]. За визначенням Конституційного Суду України, поряд з іншим, до таких прав, і наймашого працівника в тому числі, належать право на життя; право на свободу та особисту недоторканність; свобода пересування (трудова мобільність); право на повагу до гідності; право на вільний розвиток своєї особистості; недоторканність житла; таємниця комунікацій; право на недоторканність особистого життя тощо [27]. І, як слушно зазначає Г. М. Красноступ, об'єкт правового регулювання являє собою умовне виділення визначеного відособленого кола суспільних відносин, що мають єдину якість, котра дозволяє узагальнити норми права, котрі їх регулюють, у таку нормативну спільність, як галузь права [28]. Отже, правове регулювання особистих немайнових трудових відносин має власні й предмет, й об'єкт. Якщо його предмет утворює свідомо-вольові, загально-значимі та стійкі правовідносини, то об'єктом такого правового регулювання є діяльність та/або поведінка суб'єктів таких трудових правовідносин. Тож особисті немайнові права

в трудових правовідносинах – це суб'єктивні особисті права працівника, об'єктом яких є нематеріальні блага.

Водночас, з огляду на зміст ст. 201 ЦК України, поняття «блага» є тотожним поняттю «об'єкт цивільного права» [16, с. 201], а відтак у силу ст. 9 цього Кодексу, і поняттю «об'єкт трудового права» [16, с. 9]. Ба більше, тому, з огляду на визнання Україною суспільної пріоритетності окремої людини та її внутрішнього світу, окремі із зазначених особистих немайнових благ є вищими соціальними цінностями [23, с. 3], а відтак пріоритетною спрямованістю правового регулювання трудових відносин, як видається, мають стати саме особисті немайнові блага працівника та відповідні їм особисті немайнові права. Це свідчить про особливе значення цього питання, бо, як слушно зазначає М. М. Мікуліна, досліджена дефініція особистих немайнових благ та їх значення для кожного індивіда дає нам сподівання на подальше глибше усвідомлення суспільством і державою необхідності повного, всебічного їх забезпечення, як елементів правової реальності [6, с. 178].

Водночас, Н. В. Коробцова, досліджуючи це питання, наводить і наукову концепцію, яка заперечує, за особистими нематеріальними благами, значення самостійного об'єкта права. Так, згідно з цією позицією, нібито більш правильно говорити про те, що в ролі блага, як об'єкта зазначених суспільних відносин, можуть виступати лише зовнішні для суб'єктів суспільних відносин предмети матеріального і нематеріального світу (ім'я, прізвище, псевдонім), оскільки інші «нематеріальні блага» не виступають в уречевленій формі (перехід внутрішньої активності суспільної людини у її предметно-практичну дію; розгляд абстракції як об'єкта, іноді – опредметнення) [29, с. 133].

На наш погляд, погоджуватись із такою позицією не варто, бо особисті нематеріальні блага не абстрактні явища, адже існують об'єктивно, незалежно від їх правової регламентації (чи можливої регламентації). Проте працівник, як суб'єкт відповідних трудових відносин, повинен мати й реальну можливість ними користуватись, і захищати, у разі порушення права на них, бо трудові правовідносини виникають з приводу конкретних об'єктів, оскільки лише за їх допомогою суб'єкти цих правовідносин можуть задовольняти ті чи інші свої потреби (цінності). Отже, всі особисті немайнові блага мають розглядатися як об'єкти і цивільних, і трудових прав та підлягати охороні та захисту.

Враховуючи, що об'єктом права є певні соціальні явища, на які спрямована дія права, об'єктом трудових правовідносин, а відтак і трудового права, поряд з іншим, є й особисті нематеріальні блага працівника. Водночас, ці блага, кореспондуючись особистим немайновим правам працівника, нерозривно з ними пов'язані, але при цьому не є тотожними.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про недостатню розробленість вчення про особисті нематеріальні блага (цінності) та відповідні їм особисті немайнові права працівників в Україні. Враховуючи сталу тенденцію щодо появи все нових і нових особистих немайнових прав працівників, ця проблема буде все більше актуалізуватись.

Отже, особисті нематеріальні блага в трудових правовідносинах є явищами особистого характеру та об'єктами трудового права, які мають визнану суспільством цінність, належать кожному працівнику від народження або внаслідок дії закону та/або трудового договору й за своєю нематеріальною природою і відсутністю економічного змісту – невідчужувані та непередавані. Такі блага не повною мірою регулюються цивільним та трудовим законодавствами, але, безумовно, мають ефективно охоронятися та захищатися ними.

Грунтуючись на сформульованому твердженні, можна спробувати визначити основні ознаки особистих нематеріальних благ працівника, як об'єктів трудового права, це: (1) здатність до задоволення потреб; (2) немайна природа (відсутність матеріального та економічного змісту, крім тих, що за своєю природою опосередковано пов'язані з майновими відносинами); (3) здатність до умовної грошової оцінки при необхідності відшкодування моральної шкоди; (4) неможливість всеосяжної та повної нормативної урегульованості, саме через відсутність точної формалізації, що не виключає безумовну та повноцінну охорону та захищеність; (5) невіддільність і невідчужуваність від свого конкретного носія, який отримує їх при народженні або наділяється внаслідок трудового договору (але не всі особисті нематеріальні блага мають ознаку невідчужуваності рівною мірою); (6) визначеність особистості через низку особливих цінностей, визнаних суспільством; (7) особистий характер та непередаваність (можливість бути реалізованими лише правовласником, але низка нематеріальних благ може бути реалізована не тільки особою, а й її представником); (8) абсолютність (через протистояння уповноваженому суб'єкту невизначеного та необмеженого кола зобов'язаних осіб утримуватись від діянь, що посягають на його особисті немайнові блага); (9) безстроковість (у межах дії трудового договору); (10) змінюваність (перемінний характер).

Запропонована класифікація особистих нематеріальних благ (цінностей) та їх прав, як певна теоретична побудова, буде розвиватися і відображати досягнення теорії трудового права, розвиток трудового законодавства щодо захищеності особистих немайнових прав працівників при організації процесу праці, що так само актуалізує теоретичний та прикладний інтерес щодо подальшого дослідження правової природи особистих немайнових благ (цінностей) людини в процесі її трудової діяльності.

Використані джерела:

1. Давидова Н. О. Особисті немайнові права [Текст] : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Давидова. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 160 с.
2. Журавльова Ю. О. Теорія суспільних благ: сучасні підходи до визначення сутності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 86-89.
3. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: Монографія. Одеса: Астропринт, 2001. 224 с.
4. Коробцова Н. В. Нематеріальні блага як об'єкт цивільного права. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія юридичні науки. 2015. Вип. 5. Т. 1. С. 119-122.

5. Майданик Л. Р. Деякі аспекти оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2014. Серія Право. Вип. 28. Т. 1. С. 141-143.

6. Мікуліна М. М. Ціннісний зміст особистих немайнових благ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 175-178.

7. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.

8. Сулейменов М. К. Нематеріальні блага у системі об'єктів цивільних прав. *Особисті немайнові права: проблеми теорії і практики застосування* : зб. статей та інших матеріалів / за ред. Р. О. Стефанчука. Київ: ЮрінкомІнтер, 2010. 1040 с.

9. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. (1970-1980). 1970. Т. 1. С. 191.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [Електронний ресурс] URL : <http://slovopedia.org.ua/93/53393/832084.html>.

11. Малахов В. А. Благо. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf.

12. Арістотель. Нікомахова етика / *Аристотелος. Етика Нікомахова*. Переклад з давньогрецької, коментарі В. Ставнюк. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.

13. Маршалл Альфред (Marshall Alfred). Принципи економічної науки (*Principles of Economics, 1890-1891*). 1993. 594 с. URL : https://eteor.at.ua/_ld/0/20_HFk.pdf.

14. Paul, A. Samuelson. The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 36, No. 4. (Nov., 1954), pp. 387-389. / P. A. Samuelson *Review of Economics and Statistics*. 1954. Vol. 34. № 4. P. 387-389. URL : https://www.ses.unam.mx/docencia/2007II/Lecturas/Mod3_Samuelson.pdf.

15. Батіщева О. С. До питання сучасних теоретико-методологічних підходів у вивченні державних послуг як суспільних благ. *Наукові записки*. Серія «Економіка». 2010. Вип. 14. С. 500-509.

16. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003. №№ 40-44, ст. 356. (дата звернення: 14.12.2023)

17. Словник української мови: в 11 томах. 1980. Том 11. С. 237. URL : <https://slovnyk.ua/index.php?>

18. Великий тлумачний словник сучасної мови. [Електронний ресурс] URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/>.

19. Словник синонімів української мови. 2010-2023. *SLOVARonline*. URL : <https://1675.slovaronline.com/42068>.

20. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988-1988. Переклад: Іван Огієнко. Вид.: «Українське Біблійське Товариство», 2018. 1409 с. URL : <https://www.jw.org/uk/>.

21. Інтерес правовий. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 193.

22. Рішення Конституційного Суду України у справі про охоронюваний законом інтерес від 01.12.2004 року № 18-рп/2004, справа № 1-10/2004 у справі за консти-

туційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) [Електронний ресурс] URL : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9874>.

23. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996. № 30, ст. 141. (дата звернення: 14.12.2023)

24. Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс] URL : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EE%E1%27%BA%EA%F2>.

25. Об'єкт права. Ю. С. Шемшученко. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL : <https://esu.com.ua/article-74568>.

26. Пащенко М. О. Нормативне та індивідуальне правове регулювання природних прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 175-180.

27. Особисті права і свободи. *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*. [Електронний ресурс] URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/42-osobysti-prava-i-svobody>.

28. Красноступ Г. М. Проблема визначення об'єкта та предмета інформаційного права. *Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України*. [Електронний ресурс] URL : https://minjust.gov.ua/m/str_7949#:~:text=.

29. Коробцова Н. В. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. *Актуальні проблеми приватного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 27.02.2015 року*. Харків, 2015. С. 132-135. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7783/1/Korobcova_132-135.pdf.

References:

1. Davydova, N. O. (2008). Osobysti nemaynovi prava [Tekst] : Navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl. / N. O. Davydova. Kyiv : Vyd. Dim «In Yure». [in Ukrainian].
2. Zhuravl'ova, Yu. O. (2019). Teoriya suspil'nykh blah: suchasni pidkhody do vyznachennya sutnosti. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience, 1*, 86-89. [in Ukrainian].
3. Kavalеров, A. A. (2001). Tsinnist' u sotsiokul'turniy transformatsiyi: Monohrafiya. Odesa: Astroprint. [in Ukrainian].
4. Korobtsova, N. V. (2015). Nematerial'ni blaha yak ob'yekt tsyvil'noho prava. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya yurydychni nauky - Scientific Bulletin of Kherson State University. Series of legal sciences, issue 5, vol. 1*, 119-122. [in Ukrainian].
5. Maydanyk, L. R. (2014). Deyaki aspekty oborotozdatnosti osobystykh nemaynovykh blah fizychnykh osib za tsyvil'nym zakonodavstvom Ukrainy. *Naukovyy visnyk Uzhhrods'koho natsional'noho universytetu, Seriya Pravo - Scientific bulletin of the Uzhgorod National University. Law series, issue 28, vol. 1*, 141-143. [in Ukrainian].
6. Mikulina, M. M. (2023). Tsinnisnyy zmist osobystykh nemaynovykh blah. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal - Legal scientific electronic journal*, 2, 175-178. [in Ukrainian].
7. Slipchenko, S. O. (2013). Osobysti nemaynovi pravovidnosyny shchodo oborotozdatnykh ob'yektiv : monohrafiya. Kharkiv : Disa plus. [in Ukrainian].

8. Suleymenov, M. K. (2010). Nematerial'ni blaha u systemi ob'yektiv tsyvil'nykh prav. *Osobysti nemaynovi prava: problemy teorii i praktyky zastosovannya* : zb. statey ta inshykh materialiv - *Osobysti nemaynovi prava: problemy teorii i praktyky zastosovannya* : zb. statey ta inshykh materialiv / R. O. Stefanchuk (Ed.). Kyiv: YurinkomInter. [in Ukrainian].

9. Slovník ukrajskoy movi: 1970-1980. (1970) (Vol. 1-11; Vol. 1) Kyiv: Naukova dumka, 191. [in Ukrainian].

10. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrajs'koyi movy. (N. d.) *A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. N. p. URL : <http://slovedia.org.ua/93/53393/832084.html>.

11. Malakhov, V. A. (2002). Blaho. *Filosof's'kyy entsyklopedychnyy slovnyk* / V. I. Shynkaruk (Ed.) et al. Kyiv : Instytut filosofiyi imeni Hryhoriya Skovorody NAN Ukrayiny: Abrys. [in Ukrainian].

12. Aristotel'. (2002). Nikomakhova etyka / Αριστοτέλους. Ηθικα Νικομαχεια. Pereklad z davn'ohrets'koyi, komentari V. Stavnyuk. Kyiv : Akvilon-Plyus. [in Ukrainian].

13. Marshall, Alfred (1993). Principles of economic science (1890-1891). URL: https://teor.at.ua/_ld/0/20_HFk.pdf. [in Ukrainian].

14. Paul, A. Samuelson. The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 36, No. 4. (Nov., 1954), pp. 387-389. URL : https://www.ses.unam.mx/docencia/2007II/Lecturas/Mod3_Samuelson.pdf.

15. Batishcheva, O. S. (2010). Do pytannya suchasnykh teoretyko-metodolohichnykh pidkhodiv u vyvchenni derzhavnykh posluh yak suspil'nykh blah. *Naukovi zapysky. Seriya «Ekonomika» - Proceedings. "Economy" series, issue 14*, 500-509. [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrayiny "Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny ": vid 16.01.2003 r. No. 435-IV. (2003) *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR) - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 40-44, art. 356. [in Ukrainian].

17. Slovník ukrajskoy movi: 1970-1980. (1980) (Vol. 1-11; Vol. 11) Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

18. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi movy. (N. d.) *A large explanatory dictionary of the modern language*. [Electronic resource] N. p. URL : <https://slovyk.me/dict/vts/>. [in Ukrainian].

19. Slovnyk synonimiv ukrajs'koyi movy. (2010-2023). *Dictionary of synonyms of the Ukrainian language. SLOVARonline*. [Electronic resource] N. p. URL: <https://1675.slovaronline.com/42068>. [in Ukrainian].

20. Bibliya abo Knyhy Svyatoho Pys'ma Staroho i Novoho Zapovitu. (2018). *Iz movy davn'oyevreys'koyi y hrets'koyi na ukrajs'ku nanovo perekladena - Newly translated from ancient Hebrew and Greek into Ukrainian, 988-1988*. Translation: Ivan Ohienko (Ed.) : "Ukrainian Bible Society". URL : <https://www.jw.org/uk/>. [in Ukrainian].

21. Interes pravovyi. (2017). *Velyka ukrajs'ka yuridychna entsyklopediya - Great Ukrainian legal encyclopedia* (Vol.1-20; Vol. 3) / O. V. Petryshyn (Ed.) et al.: General theory of law. [in Ukrainian].

22. Rishennya Konstytutsiyneho Sudu Ukrayiny u spravi pro okhoronyuvanny zakonom interes vid 01.12.2004 roku № 18-rp/2004, sprava № 1-10/2004 u spravi za konstytutsiynym podannym 50 narodnykh deputativ Ukrayiny shchodo ofitsiyneho tлумachennya okremykh polozhen' chasty ny pershoi st. 4 Tsyvil'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny (sprava pro okhoronyuvanny zakonom interes). (2004) [Electronic resource] N. p. URL : <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/list?currDir=9874>. [in Ukrainian].

23. Konstytutsiia Ukrainy: vid 28.06.1996 r. No 254k/96-VR. (1996) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, art. 141. [in Ukrainian].
24. Slovnyk inshomovnykh sliv. (N. d.) *Dictionary of foreign words*. [Electronic resource] N. p. URL : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EE%E1%27и%BA%EA%F2>. [in Ukrainian].
25. Shemshuchenko, Yu. S. (2022). Ob'yekt prava. *Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrainy*. Kyiv : Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL : <https://esu.com.ua/article-74568>. [in Ukrainian].
26. Pashchenko, M. O. (2019). Normatyvne ta indyvidual'ne pravove rehulyuvannya pryrodnykh prav lyudyny. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law*, 9, 175-180. [in Ukrainian].
27. Osobysti prava i svobody. (N. d.) *Ofitsiyyny veb-sayt Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy - Official website of the Constitutional Court of Ukraine*. [Elektronnyy resurs] N. p. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/42-osobysti-prava-i-svobody>. [in Ukrainian].
28. Krasnostup, H. M. (2019). Problema vyznachennya ob'yekta ta predmeta informatsiynoho prava. [Elektronnyy resurs] N. p. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_7_949#:~:text=. [in Ukrainian].
29. Korobtsova, N. V. (2015). Nematerial'ni blaha yak ob'yekty tsyvil'nykh prav. *Actual problems of private law: materials of the international science and practice conf., dedicate. 93rd anniversary from the day of birth. V. P. Maslova - Actual problems of private law: materials of the international science and practice conf., dedicate. 93rd anniversary from the day of birth. V. P. Maslova (February, 27), 132-135. Kharkiv, 2015. Kharkiv*. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.12.2023

Kravchenko I., Ph.D in Law Associate Professor, Associate Professor, advocate Head of the Department, Luhansk Educational & Scientific Institute named after E.O. Didorenko of the Donetsk State University of Internal Affairs (Kropyvnytskyi, Ukraine)

CONCERNING INTANGIBLE BENEFITS AS OBJECTS OF PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS AND INTERESTS OF THE EMPLOYEE

The article examines the problem of defining the concept, signs and types of personal non-property benefits (values) of an employee, which in their content are both a separate structural entity and a structural basic element of both a separate group of the system of personal non-property benefits of employees and in the general system of human rights.

The gradual development of a person as an individual and, as a result, the growth of his self-determination and self-esteem, causes the emergence of new personal non-property goods and their corresponding rights during his work. In the study of current problems of personal non-property goods (values) and the corresponding labor rights of employees, the question of determining their essence, signs, content as a certain systemic formation in the general system of labor rights is extremely important.

Based on the analysis of the norms of national current and future legislation, as well as the achievements of scientific opinion, the article provides a legal description of the concept of "personal intangible goods (values)" of an employee in the course of his work, and also defines the concept of "an object of personal non-property rights of an employee".

The issue of the possibility of normative definition and consolidation of the employee's personal non-property benefits and his corresponding rights during the performance of his labor functions has been studied.

The scientific novelty of the publication lies in the fact that the issue of personal non-property benefits of the employee and their characteristic features have been comprehensively investigated, taking into account their systematization, in accordance with the requirements of national civil and labor legislation and in accordance with scientific research.

Keywords: object of labor law, employer, employee, labor relations, personal non-property rights of the employee, personal intangible goods, legal values.

DOI: 10.33766/2786-9156.104.218-227

УДК: 34.07(477):004

Наджафлі Емін, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: Nadgafly@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2551-5871>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДИГІТАЛІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОГО ПРОЦЕСУ

Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу процесу дигіталізації системи виконавчої влади в контексті модернізації державного управління й реалізації заходів з адміністративної реформи в сучасній Україні в розрізі впровадження концепції електронного урядування та із викремленням основних етапів і правових закономірностей такого процесу.

Показано, що дигіталізація виконавчої влади в Україні є соціально-правовим процесом, що триває, і обіймає значний період часу, розпочавшись практично від перших років здобуття Україною незалежності.

Дигіталізація виконавчої влади зберігає високу динаміку та з плином часу охоплює своїм регулятивним впливом дедалі ширше коло суспільних відносин. Дигіталізація суттєво змінила функціональну парадигму буття виконавчої влади в аспекті повороту до людиноцентричної правової парадигми як елементу правових практик діяльності органів виконавчої влади: мірою охоплення дигіталізацією розвивається і розширюється каталог прав громадян у сфері комунікації з органами виконавчої влади, а також правові можливості їх реалізації в сучасному електронному форматі.

Ключовими напрямками дигіталізації виконавчої влади в Україні визнано таке: забезпечення функціонування вебсайтів органів виконавчої влади всіх рівнів на основі єдиних стандартів, їх уніфікація й стандартизація; створення й запровадження єдиної загальнодержавної системи електронного документообігу в органах виконавчої влади; створення і вдосконалення функціонування єдиної системи публічних електронних реєстрів, розпорядниками яких є органи виконавчої влади; забезпечення надання органами виконавчої влади адміністративних послуг в електронній формі громадянам і суб'єктам господарювання в різних сферах суспільного життя; створення Єдиного вебпорталу адміністративних послуг органів виконавчої влади;